

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ

На правах рукопису

ВАСЬКІВСЬКА Галина Олексіївна

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ П'ЯТИКЛАСНИКІВ
ПРО УКРАЇНСЬКУ НАРОДНУ ТВОРЧІСТЬ

Спеціальність 13.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1995

00777974 (+)

Дисертація є рукописом

Робота виконана в Інституті педагогіки АПН України

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ВОРОНІНА Леся Петрівна

Офіційні опоненти - академік АПН України, доктор
педагогічних наук, професор
МОРОЗ Олексій Григорович

- кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ВОЛОШИНА Ніла Йосипівна

Провідна організація - Київський лінгвістичний університет

Захист відбудеться "24" Березня 1995р.

о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради 01.32.01
в Інституті педагогіки АПН України (252001, Київ-1, вул.Трьох-
святительська, 8)

З дисертацією можна ознайомитись в науковій частині
Інституту педагогіки АПН України.

Автореферат розіслано "24" лютого 1995р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. П. Легкий

ДВ - 32.050

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Одне з головних завдань розбудови освіти в Україні - відродження загальнолюдських гуманістичних цінностей. До важливих шляхів розв'язання цього завдання належить глибоке вивчення в школі національної і світової культури.

Повноцінне виховання особистості неможливе у відриві від культурного процесу. Людина, подібно самій культурі, розвивається шляхом накопичення цінностей. Хоч засвоєння культури відбувається протягом всього життя, та основний обсяг знань про культуру сприймається і закладаються основи цілісного внутрішнього світу, національного складу особистості в тісному зв'язку з ростом розумових сил в дитячі роки.

Започаткована в працях Я.А.Коменського, К.Д.Ушинського, розвинута в роботах Б.Грінченка, С.Русової, К.Стеценка, В.О.Сухомлинського та ін., ідея національного виховання, вивчення національної культури в школі на сучасному етапі потребує подальшої наукової розробки і практичної реалізації.

Тому закономірно, що різним аспектам вивчення національної культури присвячено чимало педагогічних досліджень протягом останніх років (Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко, Т.Д.Дем'янюк, С.О.Жила, П.Р.Ігнатенко, О.В.Ковальчук, С.В.Мишанич, В.І.Наулко, Ю.Д.Руденко, З.О.Сергійчук, В.Г.Скуратівський, М.Г.Стельмахович, М.Л.Струнка, Є.І.Сявакко та ін.)

Значна увага надається в педагогіці такому важливому елементу національної культури, як народна творчість (С.Балашова, Л.Виноградова, О.Верещагіна, І.М.Гадалова, В.Г.Зотова, Р.В.Калістру, І.Козлова, М.В.Левківський, Є.М.Марченко, Л.В.Оршанський, Л.С.Пошила, З.Є.Файчак, Є.С.Федотов та ін.).

Здійснюється відбір із культурологічної науки доцільної для школи інформації про національну культуру, адаптація до вікових особливостей учнів, розробка раціональних методів і форм вивчення. Випробовуються варіативні шляхи включення цих знань у педагогічний процес - оновлення змісту традиційних і запровадження нових предметів, спецкурсів, курсів за вибором, факультативів, системи виховних заходів тощо.

Посилилась увага до вивчення національної культури в шкільній практиці. Проте розроблений у дидактиці зміст національного компоненту та шляхи його вивчення в школі ще не забезпечують засвоєння учнями цієї культури в системі. Даний висновок стосується і такого елемента української культури як народна творчість.

У науці не обґрунтовано дидактичні основи вивчення української народної творчості - критерії відбору відповідного навчального змісту, принципи його реалізації у педагогічному процесі, не розроблено систему відповідних узагальнень та систематизації знань учнів. Не проводилось спеціальних досліджень з проблеми вивчення української народної творчості як системи, а результати праць, присвячених вивченню окремих її видів (усної народної творчості тощо), мають локальне значення.

За нашими експериментальними даними, рівень знань учнів осередкової школи про цей елемент культури досить низький, не задовольняє вимогам повноти, узагальненості та системності.

Навчальні програми не передбачають узагальнень та систематизації необхідних за умов фрагментного ознайомлення учнів з цим елементом культури в різних предметах.

Таким чином, стан реалізації проблеми вивчення української народної творчості в педагогіці не відповідає тій ролі, яку цей елемент культури повинен виконувати, виходячи з його наукової сутності. Оскільки народна творчість являє собою ко-

лективну творчу діяльність народу, в якій відображується його спосіб життя, історія, філософія, ідеали, естетичний смак тощо, при доцільному використанні справляє позитивний комплексний вплив на особистість, її пізнавальну, моральну, естетичну, діяльну і комунікативну сфери, тобто є засобом, роль якого у вихованні важко переоцінити.

Разом з цим не можна не враховувати у процесі навчання, що українська народна творчість, згідно наукових даних - складна, розгалужена система певних класифікаційних одиниць: видів - усна народна творчість, декоративно-ужиткове, образотворче, театральне мистецтво, музика, танець, архітектура; підвидів та жанрів. Тому важливе значення має забезпечення її цілісного засвоєння учнями.

Теоретичний аналіз культурологічних та психолого-педагогічних праць, які стосуються проблеми дослідження, показав, що підвищення ефективності вивчення української народної творчості в школі можливе за умови розробки спеціальної системи узагальнень і систематизації знань учнів упродовж шкільного навчання.

Важливе значення має систематизація в 5 класі, що обумовлюється: його проміжним положенням між початковою і основною школою; віковими особливостями учнів, значним інтересом до цього елемента культури, який з віком здебільшого знижується; достатнім для систематизації обсягом знань учнів; необхідністю створення на цьому етапі підвалин системи, на основі якої у наступних класах буде попереджуватися фрагментність знань і досягатися засвоєння української народної творчості у системі.

Відповідно до дидактичної сутності процесів узагальнення і систематизації, узагальнення знань учнів про українську народну творчість полягає у виділенні суттєвих ознак її видів, підвидів і жанрів, а систематизація - в мисленню розташван-

ні, групуванні (на основі цих ознак) конкретних об'єктів творчості, тобто творів і виробів, за вказаними класифікаційними одиницями.

Підвищення теоретичного рівня знань учнів про українську народну творчість у процесі систематизації базується головним чином на структуруванні вивченого матеріалу з виявленням у ньому нових зв'язків, а також на обмеженому обсязі нових відомостей, необхідних для кращого усвідомлення цих зв'язків. Зазначеною особливістю систематизація відрізняється від системного вивчення нового матеріалу, коли невідома учням інформація подається відповідно до її наукової системної побудови.

Недостатня розробленість у педагогічній науці проблеми відображення української народної творчості в змісті освіти, незадовільний рівень її реалізації у масовій шкільній практиці, відсутність науково обгрунтованих дидактичних основ з цього питання, важливе значення системного засвоєння даного елемента національної культури для формування особистості обумовили вибір теми дисертаційного дослідження "Систематизація знань п'ятикласників про українську народну творчість".

Об'єктом дослідження є процес вивчення української народної творчості в школі, а предметом - критерії відбору і принципи систематизації навчального змісту про українську народну творчість в 5 класі.

Мета дослідження полягала в науковому обгрунтуванні методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість.

Гіпотеза дослідження. Ефективність вивчення української народної творчості в 5-му класі можна підвищити, якщо: відбір навчального змісту для систематизації здійснювати на основі спеціально обгрунтованих критеріїв, головну увагу надати узагальненій характеристиці основних класифікаційних одиниць ук-

раїнської народної творчості та їх взаємозв'язків, процес систематизації будувати варіативно від передбачуваних рівнів засвоєння учнями цього змісту; у процесі систематизації забезпечувати єдність змістового, операційного та мотиваційного компонентів навчання.

Відповідно до предмета, мети, гіпотези у дослідженні розв'язувалися такі основні завдання:

1. На основі теоретичного аналізу проблеми дослідження, констатуючого експерименту обґрунтувати дидактичні принципи систематизації знань учнів про українську народну творчість у 5 класі.

2. Визначити дидактичні критерії відбору навчального змісту про українську народну творчість для процесу систематизації в 5 класі та здійснити цей відбір.

3. Змодельувати і теоретично обґрунтувати варіанти методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість залежно від передбачуваних рівнів її засвоєння, розробити основні складові цих варіантів.

4. Розробити необхідне дидактичне забезпечення експериментального навчання та перевірити ефективність гіпотетичних методик систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість у різних типах середніх загальноосвітніх закладів.

5. Розробити методичні рекомендації для практичних працівників щодо реалізації у навчальному процесі обґрунтованих підходів до систематизації знань учнів про українську народну творчість.

Методологічною основою дослідження є базові поняття та положення культурології, які характеризують культурний процес та роль культури у формуванні особистості. Філософське розуміння сутності людського пізнання, єдності у ньому окремого,

конкретного і загального, положення про узагальнення як один із основних методів наукового пізнання; основні положення теорії систем тощо. Теоретичну основу дослідження складають положення логіки, психології та дидактики про роль узагальнення у процесі засвоєння знань людиною, види узагальнення, значення здійснення у навчанні системи узагальнень, шляхи формування в учнів умінь узагальнення та систематизації знань.

Для розв'язання поставлених завдань застосовували комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження. Методи теоретичного аналізу та узагальнення літератури, яка стосується проблеми дослідження, дали можливість виявити існуючі підходи до реалізації національного компоненту змісту освіти, обґрунтувати критерії відбору змісту навчання про українську народну творчість для систематизації у 5 класі і відібрати необхідний обсяг знань.

За допомогою методів анкетування, тестування, бесід, спостереження за навчальним процесом встановлено рівень знань учнів про даний елемент національної культури та в цілому стан реалізації досліджуваної проблеми в шкільному досвіді.

Теоретичне обґрунтування дидактичних принципів та методи- ки систематизації знань учнів про українську народну творчість базувалося на використанні порівняльного методу, моделювання та системного підходу.

Центральне місце в дослідженні зайняли дві форми педагогічного експерименту: констатуючий і формуючий. Оцінка експериментального навчання здійснювалася на основі кількісного і якісного аналізу продуктів діяльності школярів і педагогів, спостереження за експериментальним і контрольним процесом навчання, відгуків вчителів-експериментаторів тощо.

Дослідження проводилось поетапно. На першому етапі (1991-1992 рр.) здійснювався теоретичний аналіз проблеми вивчення у

школі української культури і одного з її аспектів - систематизації знань учнів про українську народну творчість. У цей період проводився констатуючий експеримент, у тому числі зріз знань учнів, анкетування учнів, вчителів та керівників шкіл, аналіз програм з різних навчальних предметів з метою виявлення стану вивчення української народної творчості в масовому та передовому педагогічному досвіді, а також причин недостатньої в цілому ефективності цього процесу.

Обґрунтовувалися дидактичні принципи систематизації знань учнів про українську народну творчість у 5 класі, критерії відбору навчального змісту для цього процесу, розроблялася методика систематизації.

На другому етапі (1992-1993рр.) ще раз проводився констатуючий експеримент з метою одержання розширених і уточнених даних. Здійснювалася підготовка до формуючого експерименту: уточнювалися вихідні теоретичні положення (дидактичні принципи систематизації, критерії відбору змісту, варіанти методики систематизації в різних типах шкіл). Моделювався формуючий експеримент, розроблялося його дидактичне забезпечення, відбиралися навчальні заклади для проведення експериментальної роботи. Вперше проводився формуючий експеримент, аналізувалися його результати.

На третьому етапі (1993-1994рр.), у зв'язку з інтенсифікацією в шкільній практиці процесів вивчення національної культури і можливими змінами у стані знань п'ятикласників про українську народну творчість, знов проводився констатуючий експеримент. За наслідками попередньої експериментальної роботи здійснювалося коригування окремих елементів дослідної методики. Вдруге проводився формуючий експеримент. Аналізувалися та узагальнювалися результати експериментальної роботи та в цілому дослідження.

Таким чином, педагогічний експеримент проводився в природних умовах навчання протягом 1991-1994рр. У констатуючому експерименті взяли участь 10 шкіл, 110 вчителів, 250 учнів; формулчим було охоплено 665 учнів (455 - в експериментальних і 210 - в контрольних класах) 12-ти середніх загальноосвітніх закладів.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні дидактичних принципів систематизації знань п"ятикласників про українську народну творчість, вимог до базового та поглибленого рівнів їх засвоєння, критеріїв відбору відповідного змісту навчального матеріалу, створенні варіативних методик систематизації, обумовлених передбачуваними рівнями засвоєння навчального змісту та специфічними умовами різних типів загальноосвітніх закладів.

Практичне значення дослідження полягає у створенні навчального курсу для 5-го класу "Українська народна творчість", який може використовуватися у різних типах загальноосвітніх закладів; розробці рекомендацій для педагогічних колективів щодо методики систематизації знань п"ятикласників про українську народну творчість.

Ці матеріали можуть використовуватись при складанні програм, посібників для вчителів різних предметів, при підготовці курсу для студентів педагогічних вузів, у закладах післядипломної освіти вчителів.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням комплексу методів науково-педагогічного дослідження, адекватних його об'єкту, предмету, меті та завданням; кількісним і якісним аналізом емпіричних даних.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювались у середніх загальноосвітніх закладах: Українська гімна-

зія, школа-ліцей N 157, Український колеж, СШ NN 119, 277, 283 м. Києва, СШ N1 м. Донецька, СШ N1 м. Мар'їнки та СШ N1 м. Красногорівка Донецької обл., Лисичанська гімназія Луганської обл., СШ N 7 м. Лебедина та Товстянська СШ Сумської обл.

Матеріали дослідження доповідались і обговорювались на засіданнях лабораторії дидактики Інституту педагогіки АПН України, за "круглим столом" з питань диференціації навчання в основній школі в Київському Будинку вчителя (1991-1992рр.), на нараді директорів шкіл Ватутінського району м. Києва (1992р.); на методичних об'єднаннях, педагогічних радах ряду шкіл м. Києва (1994р.).

Результати дослідження покладено в основу навчального курсу "Українська народна творчість" для 5 класу, короткотермінових факультативних курсів "Барви українських обрядів" та "З бабусиної скрині, з дідусевої майстерні" для 5-6 класів, висвітлено в інших публікаціях автора.

На захист виносяться:

1. Дидактичні принципи систематизації знань учнів про українську народну творчість в 5 класі та критерії відбору відповідного навчального змісту.

2. Зміст навчального матеріалу, що розкриває основні види української народної творчості та взаємозв'язки між ними.

3. Варіанти методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість, обумовлені передбачуваними базовим і поглибленим рівнями засвоєння цих знань.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури і додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, визначено його мету і завдання, сформульовано гіпотезу, розкрито методологічні основи, етапи, методи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, вірогідність результатів дослідження, положення, що виносяться на захист.

У першому розділі "Систематизація знань школярів з української народної творчості як педагогічна проблема" - здійснено теоретичний аналіз філософської, культурологічної, психологічної та педагогічної літератури, узагальнено результати вивчення передового та масового педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми.

У культурології розкрито сутність культурного процесу, загальнолюдської і національної культури, їх взаємозв'язок і роль у формуванні людини та значення у розвитку суспільства.

Дослідниками виділено основні елементи національної культури, серед яких важливе місце надається народній творчості.

Аналіз висвітлення української народної творчості у вітчизняній педагогіці показує, що на початку ХХ ст., у зв'язку з сприятливими соціально-політичними і культурними умовами, з'являється і надалі поступово закріплюється тенденція системного вивчення цієї творчості.

В сучасних умовах, коли відбувається національне відродження школи, педагогічні дослідження характеризуються переосмисленням впливу народної творчості на особистість. Ця творчість розглядається, як важливий фактор виховання національної самосвідомості, своєрідний ключ до національних витоків характеру людини. Науковці завдаються спроби побудови літературної освіти, музичного навчання та трудового виховання у тісному зв'язку з відповідними елементами народної творчості, фоль-

кльорними. музично-пісенними та, грудовими традиціями українського народу.

Посилилась діяльність педагогічних колективів шкіл з використання української народної творчості. Створюються оригінальні навчальні програми. факультативні курси, розробляються виховні заходи, що передбачають не тільки ознайомлення з народною творчістю, але й залучення учнів до різних видів цієї творчості.

Та в цілому для шкільної практики характерна недооцінка комплексного підходу до розв'язання розглядуваної проблеми, недостатнє узгодження у роботі вчителів різних предметів, низька результативність засвоєння української народної творчості учнями. Тільки 20% учнів, що брали участь у експерименті, змогли назвати 60% передбачених завданнями елементів знань про українську народну творчість, а 80% - вказали розбіжно на 10-40% цих даних.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження показав, що підвищення ефективності вивчення української народної творчості в школі можливе за умови посилення уваги до процесів узагальнення і систематизації знань учнів і зокрема спеціальної розробки науково обгрунтованої методики систематизації знань у 5 класі.

У другому розділі "Методика систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість", виходячи з методологічних і теоретичних основ систематизації знань школярів про українську народну творчість, обгрунтовано методику систематизації цих знань у 5 класі, в якій у комплексі враховуються загальні сучасні вимоги до технологій навчання і специфічні особливості даного процесу.

Відповідно до рівнів засвоєння учнями змісту навчання, передбачених у Концепції середньої загальноосвітньої школи України, мають забезпечуватися базовий і поглиблений рівні ово-

лодіння української культури, в тому числі її складовою - народною творчістю, отже, повинні диференціюватися шляхи вивчення цієї творчості в школі.

Ідея диференціації шляхів вивчення української народної творчості від передбачуваних рівнів її засвоєння стосовно процесу систематизації в 5 класі виконує функцію дидактичного принципу, який разом з принципом єдності змістового, операційного та мотиваційного компонентів навчання є базою для наукового обґрунтування і розробки варіантів методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість.

Дані принципи орієнтують, по-перше, на розв'язання триєдиного завдання - спеціального добору змісту навчання, який задовольняє вимогам систематизації (змістовий компонент); розробки відповідної системи завдань для учнів узагальнюючого і систематизуючого змісту (операційний компонент); забезпечення змістом навчання та організацією навчальної діяльності позитивної мотивації до засвоєння української народної творчості (мотиваційний компонент); по-друге, на визначення базового та поглибленого рівнів засвоєння української народної творчості п'ятикласниками і диференціації зазначених компонентів навчання відповідно до цих рівнів, тобто створенні певних варіантів методики систематизації.

В основу конструювання методики систематизації знань учнів про українську народну творчість покладено:

1) Обґрунтовані критерії доцільного змісту навчання про українську народну творчість для процесу систематизації і відібраний на основі цих критеріїв навчальний зміст.

2) Обґрунтовані варіативні шляхи здійснення процесу систематизації на основі цього змісту відповідно до рівнів засвоєння учнями української народної творчості.

3) Диференційовану організацію навчально-пізнавальної ді-

яльності учнів гімназій, шкіл з українською мовою навчання та шкіл з російською й іншими мовами навчання з систематизації знань про українську народну творчість, залежно від специфічних умов цих середніх загальноосвітніх закладів.

Навчальний зміст, як складова процесу систематизації в 5 класі, повинен відбиратися на основі таких загальнодидактичних критеріїв: забезпечення позитивної мотивації навчання, розвитку учнів, відповідність стану сучасних наукових знань про українську народну творчість, доступність, створення в учнів цілісного уявлення про українську народну творчість як елемент національної культури, практична спрямованість, наступність з початковою школою, цікавість та емоційна насиченість. У специфічних критеріях слід врахувати конкретну дидактичну мету даного процесу - упорядкувати і підвищити теоретичний рівень знань учнів про українську народну творчість, виходячи із особливостей цього елемента культури.

Згідно наукових даних, види, підвиди, жанри у складі української народної творчості є підсистемами, одночасно являючи собою самостійні системи, що відрізняються за сутнісними ознаками. Кожен вид української народної творчості, як вона в цілому, є продуктом тривалого розвитку, тому в науці їм відповідає значна за обсягом інформація.

Врахування вікових особливостей учнів дає можливість відібрати з неї доцільні відомості для систематизації у 5 класі.

Такі особливості психічних процесів молодших підлітків, як зростання обсягу уваги і пам'яті, формування критичного мислення, підвищення рівня абстрагування і узагальнення - необхідні для усвідомлення суттєвих ознак і взаємозв'язків народно творчості.

При наявності відповідних умов у цьому віці інтенсивно формується самосвідомість особистості і ознайомлення з укра-

Інською народною творчістю має відіграти в цьому значну роль.

В підлітковому віці найбільш активно відбувається засвоєння соціального досвіду і норм людських взаємовідносин в процесі предметно-практичної діяльності. Окремі види народної творчості мають чітко виражену предметну спрямованість. Техніка виготовлення та застосування виробів викликають жваву зацікавленість у молодших підлітків, сприяють визначенню спрямованості пізнавального інтересу.

Виходячи з сутності української народної творчості, завдань систематизації та вікових особливостей учнів, відповідний навчальний зміст в 5 класі повинен задовольняти таким специфічним критеріям: значущість для розвитку в учнів позитивного ставлення до української культури і виховання поваги до інших народів; забезпечення системного розкриття української народної творчості, тобто усіх основних видів з їх взаємозв'язками; зосередження уваги на загальних суттєвих ознаках видів народної творчості і обмежене висвітлення варіативних особливостей.

На основі аналізу наукових даних про українську народну творчість з урахуванням вказаних критеріїв, зміст знань про неї в процесі систематизації в 5 класі повинен включати такі елементи:

1. Сутність, роль і значення української народної творчості, її зв'язок з творчістю інших народів.

2. Основні класифікаційні одиниці цієї творчості - види, підвиди, жанри, їх сутнісні особливості та зв'язки.

3. Лаконічні історичні факти про розвиток української народної творчості, що мають значний пізнавальний і виховний вплив.

4. Нескладні і цікаві для молодших підлітків елементи техніки виготовлення та застосування виробів української народної творчості.

5. Окремі регіональні особливості народної творчості, спостережувані учнями у повсякденному житті.

Залежно від способу реалізації цього змісту у процесі систематизації, повноти і послідовності його виконання, забезпечуються два рівні оволодіння п'ятикласниками українською народною творчістю - загальнокультурний та поглиблений.

Загальнокультурний рівень передбачає засвоєння в системі найрозвиненіших і найповніше висвітлених у школі видів української народної творчості - усної та декоративно-ужиткового мистецтва; фрагментне засвоєння решти видів, підвидів та жанрів української народної творчості; окремих даних щодо техніки виготовлення виробів цієї творчості. Поглиблений рівень передбачає засвоєння в системі всіх основних видів, підвидів та жанрів української народної творчості. Їх суттєвих ознак та взаємозв'язків; фрагментне засвоєння історичних відомостей з розвитку цих видів творчості, даних, що стосуються техніки виготовлення виробів та регіональних особливостей.

Відповідно до цих рівнів диференціюються вимоги до знань і умінь учнів у процесі систематизації та методика цього процесу.

Базовий рівень засвоєння української народної творчості забезпечується фрагментним вивченням її видів у різних предметах та здійсненням вибіркової (часткової) систематизації, поглиблений - проведенням послідовної систематизації.

Методика вибіркової систематизації передбачає:

- узагальнення та систематизацію знань учнів про українську народну творчість на основі міжпредметних зв'язків у різних предметах;

узагальнення і систематизацію знань про українську народну творчість на спеціальних міжпредметних заняттях.

Методика послідовної систематизації включає такі складові:

1. Обгрунтований системний зміст знань про українську народну творчість.

2. Система завдань для учнів узагальнюючого і систематизуючого змісту.

3. Заняття, на яких реалізується у педагогічному процесі обгрунтований зміст та система завдань - уроки систематизації та практичні заняття систематизуючого змісту.

4. Спеціально відібрані конкретизовані комплекси наочності систематизуючого змісту, які обслуговують уроки систематизації та практичні заняття.

Зазначений зміст і структура послідовної систематизації найповніше реалізуються на основі спеціального курсу систематизуючого змісту.

У різних типах середніх загальноосвітніх закладів базовий рівень засвоєння української народної творчості п"ятикласниками забезпечується на основі однакової у загальних рисах обгрунтованої методики вибіркової систематизації. Поглиблений рівень, враховуючи специфіку цих закладів, забезпечується різними шляхами: у гімназії з українською мовою навчання - спеціальний курс системного змісту використовується як обов"язковий, у школі з українською мовою навчання - як курс за вибором, у школі з російською та іншими мовами навчання - як факультативний курс.

Таким чином, обгрунтована методика систематизації знань п"ятикласників про українську народну творчість варіативна:

- стосовно двох етапів систематизації: які забезпечують відповідно базовий та поглиблений рівень засвоєння української народної творчості;

- щодо різних типів середніх загальноосвітніх закладів, на етапі послідовної систематизації;

- для учнів при виборі послідовної систематизації, тобто

поглибленого рівня засвоєння української народної творчості.

У цьому розділі обгрунтовано зміст і організацію формуючого експерименту, проаналізовано результати дослідження.

Формуючий експеримент включав підготовчий, основний і завершувальний етапи. В ході першого вирішувалися такі завдання:

1. Обгрунтувати і змодельювати процес систематизації знань учнів про українську народну творчість у 5 класі, розробити основні складові цього процесу.

2. Розробити експериментальні матеріали для різних типів середніх загальноосвітніх закладів.

3. Відібрати загальноосвітні заклади для участі у педагогічному експерименті.

4. Підготувати педагогічні колективи до проведення формуючого експерименту.

Метою основного етапу формуючого експерименту була перевірка запропонованої варіативної методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість. На цьому етапі розв'язувалися такі завдання:

1. Визначити ефективність методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість, яка забезпечує загальнокультурний рівень її засвоєння.

2. Визначити ефективність методики систематизації знань п'ятикласників про українську народну творчість, яка забезпечує поглиблений рівень її засвоєння.

3. Перевірити доцільність у цілому систематизації знань учнів про українську народну творчість у 5 класі.

У експерименті брали участь шість груп класів. У 1992-1993 навчальному році - три експериментальних (Е1, Е2, Е3) і три групи контрольних (К1, К2, К3), а також шість груп класів у 1993-1994 навчальному році (Е'1, Е'2, Е'3 та К'1, К'2, К'3).

В експериментальних класах Е1, Е2, Е3 використовувалися

теоретично обґрунтовані варіанти методики систематизації знань учнів про українську народну творчість для базового і поглибленого рівнів засвоєння відповідно учнями гімназії, школи з українською мовою навчання та школи з російською мовою навчання. В контрольних К1, К2, К3 класах здійснювалося традиційне навчання учнів, що передбачає реалізацію національного компоненту змісту освіти, в тому числі української народної творчості у вибірково-обов'язковому предметі "Народознавство" й інших навчальних предметах, згідно діючих програм.

У 1993-1994 навчальному році експеримент повторювався на основі доопрацьованих варіантів методики систематизації.

Для оцінки ефективності експериментального дослідження використовувалися такі показники:

- рівень повноти, узагальненості та системності знань учнів про українську народну творчість;
- рівень умінь застосовувати знання про українську народну творчість на практиці;
- посилення інтересу учнів до процесу систематизації;
- посилення інтересу учнів до української народної творчості і взагалі до української культури.

Нами виділено три рівні сформованості зазначених якостей знань та умінь систематизації:

Рівні сформованості якостей знань (повноти, узагальненості, системності)	Відповідна кількість (у %) наявних у відповіді елементів знань
--	--

III високий 76% - 100%

II середній 49% - 75%

I низький 0 - 48%

Рівні умінь узагальнення і систематизації знань учнів:

I рівень - низький - властивий учням, що виконали тільки

завдання репродуктивного типу.

II рівень - середній - проявили учні, які виконали завдання репродуктивні і частково-пошукові.

III рівень - високий - показали учні, які справились з трьома типами завдань.

Завданням третього, завершувального етапу формуючого експерименту, було з'ясування ефективності експериментального навчання, узагальнення дослідних даних на основі зазначених показників.

Для розв'язання цього завдання проводились відповідно два контрольні зрізи: один - на виявлення загальнокультурного рівня засвоєння української народної творчості; другий - розрахований на поглиблений рівень засвоєння цієї творчості.

Результати експерименту піддавалися кількісному і якісному аналізу.

В усіх типах експериментальних класів одержано кількісні показники, досить близькі між собою як стосовно базового, так і поглибленого рівнів засвоєння української народної творчості.

Група учнів, що виявили середній рівень вмінь систематизації знань про українську народну творчість, була найчисленішою: в гімназії (з українською мовою навчання) - 47%, у школі з українською мовою навчання - 55%, у школі з російською мовою навчання - 40%. Високий рівень показали відповідно: 12%; 10%; 9%, а низький - 41%, 35%, 51%. Отже, обґрунтована методика систематизації забезпечує в різних загальноосвітніх закладах майже однакові можливості для досягнення учнями обраного рівня засвоєння української народної творчості.

Кількісні результати навчання в усіх експериментальних класах вищі, ніж у відповідних контрольних класах і дещо вищі, ніж у експериментальних класах 1992-1993рр. Останній факт пояснюється доопрацюванням складових досліджуваної методики.

Результати експериментального навчання дають підстави для висновку: розроблена методика систематизації знань учнів про українську народну творчість забезпечує підвищення рівня засвоєння даного елемента національної культури у 57% учнів, дозволяє посилити інтерес до цієї творчості і української культури в цілому у 80% учнів. Отже, підтверджено гіпотезу дослідження.

У висновках узагальнено результати дослідження та визначено перспективи подальшої розробки проблеми. Дані проведеного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Підвищення ефективності вивчення української народної творчості в середніх загальноосвітніх закладах можливе за умови здійснення у 5 класі систематизації знань на основі науково обгрунтованої методики, що передбачає: відбір навчального змісту для процесу систематизації на основі спеціально визначених критеріїв, зосередження уваги на розкритті суттєвих ознак і взаємозв'язків основних видів української народної творчості; використання варіативних шляхів реалізації цього змісту залежно від передбачуваних рівнів його засвоєння та специфічних умов різних типів загальноосвітніх закладів.

2. Здійснення систематизації знань учнів про українську народну творчість у 5 класі на основі розробленої нами експериментальної методики сприяє посиленню в учнів інтересу до цієї творчості, в цілому до національної культури та до самого процесу систематизації.

Дані дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів, а також в курсах педагогіки та методик викладання української літератури, музики, образотворчого мистецтва, трудового навчання, народознавства.

Проведене дослідження не вичерпує проблеми систематизації

знань учнів про українську народну творчість.

Потребують наукової розробки питання системного вивчення української народної творчості у наступних класах основної та старшої ланки школи, вивчення у взаємозв'язку різних елементів національної культури. Необхідні також психолого-педагогічні дослідження впливу різних елементів національної культури на формування особистості.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях автора:

1. Барви українських обрядів // Народні скарби: Факультативні курси для 5-6 кл. - Сер.У. - К.: Освіта, 1993. - 19с.

2. З бабусиної скрині, з дідусевої майстерні // Народні скарби: Факультативні курси для 5-6 кл. - Сер.У. - К.: Освіта, 1993. - 36с.

3. Нова школа: національне відродження // Школи нового типу України: досвід і проблеми: Зб. статей. - Донецьк, 1992. - С. 58-59.

4. Школа-вуз: проблема наступності національного виховання // Неперервна педагогічна освіта: проблеми та перспективи: Тези науково-практичної конференції. - Кам'янець-Подільський, 1993. - I секція. - С. 8-10.

5. Українська народна творчість: Експериментальний посібник для основної школи. - К., 1994. - 137с.

VASKYVSKA G. A. Fifth Form Student's Knowledge's Systematisation About Ukrainian People's Art.

The dissertation (the type-script) for Candidate's degree in pedagogics, spesiality 13.00.02 - the theory and history of pedagogics. The Institute of Pedagogics of the Academy of Pedagogical Scientific of Ukraine, Kiev, 1995.

It is created new didactic principls of 5-th form

student's Know Sistem, determinated cryterions of formation the curriculum, created various models of sistematisation directed on modern goals and tasks of school education.

It's determinated that the elaborated methods effective to develope the student's interest (for) Ukrainian culture and help to promote the learning level of Ukrainian people's art by the teenagers.

ВАСЬКОВСКАЯ Г. А. Систематизация знаний пятиклассников об украинском народном творчестве.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Институт педагогики АПН Украины, Киев, 1995.

Научно обосновываются дидактические принципы систематизации знаний пятиклассников об украинском народном творчестве, критерии отбора соответствующего учебного содержания, разрабатывается вариативная методика систематизации, в зависимости от задач и конкретных условий обучения.

Установлено, что смоделированная методика повышает уровень усвоения украинского народного творчества младшими подростками, углубляет интерес к нему и к украинской культуре в целом.

Ключові слова: систематизація, українська народна творчість, варіативна методика, базовий та поглиблений рівні засвоєння.

Васьківська

Підписано до друку 27.02.1995р. Об'єм 1,2. Формат 60x84 1/16
Друк офсетний. Тир. 100 пр. Сам. 58. Безплатно.
Дод УДНУ ім. М. П. Драгоманова, Київ, Пирогова 9.

... the
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

... ..
... ..

447893

AB 32.050

AB 32.050